

АНОТАЦІЯ

Гуцул Р.Р. Кримінологічне забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії (081 «Право»).– Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2021.

Дисертація охоплює вивчення питань індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх загалом та їх кримінологічне забезпечення. У межах виконаної дисертації отримано науково-теоретичні результати, які мають значення не лише для науки, а й для діяльності правозастосовних органів.

У роботі проаналізовано наявні в науковій літературі визначення поняття корисливих злочинів неповнолітніх, індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх і запропоновано авторське тлумачення цього поняття. Індивідуальну профілактику корисливих злочинів неповнолітніх розглянуто як діяльність, яка спрямована винятково на виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення правопорушень, і здійснення впливу на них та їхнє доколишнє соціальне середовище (мікросередовище) з метою позитивної корекції поведінки цих осіб, усунення, послаблення або нейтралізації криміногенних чинників, що діють у цій сфері.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні засади дослідження індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Стан дослідження кримінологічних аспектів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» подано огляд юридичної літератури, проаналізовано теоретичні положення вітчизняних та закордонних науковців із метою висвітлити кримінологічний аспект індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх, оцінити сучасний стан вивчення цих проблем та сформулювати власне ставлення до них.

Виявлено, що, незважаючи на наявні публікації з питань індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх, ця проблема досі є актуальною і для теоретиків, і для практиків.

У підрозділі 1.2 «Кримінологічний зміст поняття корисливих злочинів неповнолітніх» розглянуто, що виокремлення корисливої злочинності неповнолітніх в окремий вид злочинності здійснюється на підставі такої специфічної кримінально-значущої інтегративної ознаки, як вік особи злочинця (суб'єкта злочину). Для корисливої злочинності неповнолітніх властива підвищена латентність, оскільки багато їхніх діянь сприймаються як пустощі, спричинені недостатньою соціальною зрілістю, та від дорослої злочинності відрізняється високим ступенем динамічності.

Проаналізувавши наявні наукові джерела, в дослідженні акцентується увага тільки на крадіжках, грабежах і розбійних нападах, які найбільше ускладнюють криміногенну ситуацію в Україні.

Злочинність неповнолітніх – соціально негативне явище, що охоплює сукупність злочинів, вчинених особами, які не досягли 18-річного віку, на певній території за певний проміжок часу, характеризується кількісними та якісними показниками, є об'єктом самостійного вивчення, а його головною особливістю, що зумовлює специфічні детермінанти та заходи запобігання, є особа неповнолітнього злочинця.

Для вироблення наукових підходів до дослідження корисливої злочинності неповнолітніх необхідною і важливою умовою є з'ясування природи особливостей особистості неповнолітнього злочинця (соціальні чи генетичні або їх співвідношення) та правильне їх трактування у правовій сфері.

У підрозділі 1.3 «Особливості кримінологічного забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» проаналізовано, що під кримінологічним забезпеченням індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх визначають стратегічну, концептуальну діяльність щодо забезпечення профілактики, обмеження дії,

усунення криміногенних факторів злочинності, мінімізації її небезпечних наслідків, а також відвернення й припинення кримінально каранних діянь тощо.

Завдяки використанню наявних методів кримінології для забезпечення суб'єктів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх інформацією про вчинені злочини або ті, які планується вчинити, забезпечується можливість постановки особи на профілактичний облік, що тягне за собою певне обмеження її прав і свобод шляхом реалізації визначених повноважень.

У боротьбі з корисливими злочинами неповнолітніх недостатньо надати правильну кримінально-правову оцінку вчиненому, забезпечити призначення ефективного покарання та його відбування, володіти достатнім обсягом кваліфікованих знань і навичок щодо розкриття, розслідування і розгляду кримінальних проваджень. Практичний працівник, крім цього, повинен бути озброєний методикою, прийомами виявлення чинників, що сприяють вчиненню неповнолітнім злочину, брати активну участь у розробці і реалізації заходів попередження.

Розділ 2 «Система індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» складається із трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Суб'єкти індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» зроблено висновок, що суб'єктами індивідуальної профілактики правопорушень є органи державної влади (законодавчої, виконавчої, судової), органи місцевого самоврядування, органи прокуратури, навчальні заклади, засоби масової інформації, громадські організації, зокрема громадські формування з охорони громадського порядку, релігійні установи та організації, підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, які беруть участь у профілактиці правопорушень.

Керівники суб'єктів індивідуальної профілактики кримінальних правопорушень несуть відповідальність за організацію профілактичної роботи в межах своїх повноважень.

У підрозділі 2.2 «Об'єкти індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» проаналізовано та доведено, що під об'єктами індивідуальної

профілактики розглядають сукупність різних (за генезою, сферою, формами та інтенсивністю прояву) негативних явищ та процесів реальної дійсності матеріального чи духовного характеру, що призводять до виникнення причин і умов, які сприяють вчиненню корисливих злочинів неповнолітніми.

Об'єктом індивідуальної профілактики може ставати як безпосередньо людина, її негативні соціальні якості, так і її соціальне мікросередовище (сім'я, побут, трудовий колектив).

У підрозділі 2.3 «Правове й організаційне забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» проаналізовано питання щодо нормативно-правової бази профілактики корисливих злочинів неповнолітніх. Виявлено, що вона є достатньо розрізненою, що ускладнює її реалізацію на практиці.

Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» є базовим для організації профілактики правопорушень неповнолітніх, зокрема корисливих кримінально караних. Він також визначає організаційно-правові засади організації цього виду юридичної практики.

Організаційне забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх – це насамперед цілеспрямована діяльність, яка ґрунтується на правових, організаційних, інформаційних, технічних і методичних передумовах щодо збору, опрацювання, зберігання і створення умов для використання інформації, необхідної для ефективного функціонування системи запобігання злочинів.

Розділ 3 «Шляхи удосконалення реалізації індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Сучасні форми індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» визначено, що форми профілактичної діяльності держави та громадськості є численні, їх здійснення вимагає високоякісного інформаційно-аналітичного і методичного забезпечення, яке покладається на правоохоронні органи. Особливе місце у профілактичній діяльності корисливих злочинів неповнолітніх відводиться правоохоронним органам, що згідно із Законом

України «Про Національну поліцію» є одним з головних спеціалізованих суб'єктів профілактики правопорушень.

Залежно від виду порушень застосовують різні форми, тобто використовується науково обґрунтована система найбільш доцільних і правомірних заходів профілактики злочинів. Визначені форми профілактичної діяльності перебувають у діалектичному взаємозв'язку і доповнюють одна одну на практиці. Безумовно, що для тієї або іншої форми профілактичного впливу характерні власні, притаманні лише їй об'єкти. Розрізняти об'єкти необхідно з метою повного та законного застосування щодо них відповідного комплексу профілактично-виховного впливу.

Тенденції зростання корисливої злочинності серед неповнолітніх в Україні, що простежується упродовж останніх років, зумовлені непростими соціально-економічними умовами, які супроводжують сучасний період розвитку України, та багатьма іншими чинниками, що виникають у переломні моменти становлення правової, демократичної та соціальної держави. Усе це змушує шукати нові форми та методи індивідуально-профілактичного впливу, вживати заходи щодо відновлення у зміненому більш сучасному вигляді системи суб'єктів і заходів індивідуальної профілактики.

У підрозділі 3.2 «Методи індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх» розглянуто, що невід'ємною складовою профілактики правопорушень неповнолітніх, що здійснюють правоохоронні органи, є індивідуальна профілактика. Необхідність виокремлення як самостійного кримінологічного дослідження методики запобігання злочинам неповнолітніх в окрему групу зумовлена низкою чинників. По-перше, важливістю й масштабністю завдань з охорони життя та здоров'я молодого покоління і формування у зв'язку з цим державної політики щодо захисту прав та законних інтересів дітей і підлітків як самостійного напрямку діяльності державних органів та суспільства загалом. По-друге, особливостями в генезі та мотивації вчинюваних неповнолітніми корисливих злочинів, зумовлених специфікою їх виховання та життєдіяльності (відносно обмежений період формування особистості, мінливість соціальних

позицій, зміст соціальних функцій, обмежена дієздатність тощо), особливостями особистісних, соціально-групових, психологічних та інших характеристик. Сутність методів виокремленої групи визначається характером впливу суб'єкта на об'єкт, що зумовлений діалектичною взаємодією цілей впливу, специфікою діяльності суб'єкта і засобів, які використовують для зміни об'єкта. Завдяки впровадженню зазначених методів вдалося дещо стабілізувати криміногенну ситуацію серед неповнолітніх.

Ключові слова: неповнолітній, корисливі злочини, індивідуальна профілактика, кримінологічне забезпечення, заходи, методи, форми, кримінологічна інформація.

ANNOTATION

Hutsul R. R. Criminological support of individual prevention of mercenary crimes of minors. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Dissertation for the scientific degree of Doctor of Philosophy in Law, (specialty 081 «Law»). – Lviv Polytechnic National University, Lviv, 2021.

The dissertation covers the study of individual prevention of juvenile delinquency in general and their criminological support. Within the framework of the completed dissertation scientific and theoretical results were obtained, which are important not only for science, but also for the activity of law enforcement agencies.

The paper analyzes the definitions of the concept of mercenary crimes of minors available in the scientific literature; individual prevention of mercenary crimes of minors, and the author's interpretation of this concept is offered, in particular: individual prevention of mercenary crimes of minors is.

Section 1 "General theoretical principles of the study of individual prevention of juvenile delinquency" consists of three sections.

Subsection 1.1 "The state of research of criminological aspects of individual prevention of juvenile delinquency" reviews the legal literature, analyzes the theoretical positions of domestic and foreign scholars to highlight the criminological aspect of

individual prevention of juvenile delinquency, assess the current state of study of these problems and form them.

It is established that despite the available publications on the individual prevention of juvenile delinquency - this issue is still relevant for both theorists and practitioners.

In subsection 1.2 "Criminological content of the concept of mercenary juvenile delinquency." It is established that the separation of mercenary juvenile delinquency into a separate type of crime is carried out on the basis of such a specific criminally significant integrative feature as the age of the offender, more precisely the subject of the crime. Selfish juvenile delinquency is characterized by increased latency, as many of their actions are perceived as pranks caused by insufficient social maturity, and are distinguished from adult crime by a high degree of activity and dynamism.

Having analyzed the available scientific sources, in the process of research we analyze only theft, robbery and burglary, which in our opinion most complicate the criminogenic situation in Ukraine.

Juvenile delinquency is a socially negative phenomenon that covers a set of crimes committed by persons under 18 years of age in a certain area for a certain period of time, is characterized by quantitative and qualitative indicators, is the object of independent study, and its main feature 4, which determines the specific determinants and measures of prevention, is the identity of a juvenile offender.

To develop scientific approaches to the study of juvenile delinquency, a necessary and important condition is to establish the nature of the personality of the juvenile offender (social or genetic or their relationship) and their correct interpretation in the structure of factors.

In subsection 1.3 "Peculiarities of criminological support of individual prevention of mercenary crimes of minors" it is analyzed that under criminological support of individual prevention of mercenary crimes of minors define strategic, conceptual activity to ensure prevention, prevention, restriction, elimination of crime.

Due to the use of available methods of criminology to provide subjects of individual prevention of juvenile delinquency with information about committed crimes

or those that are planned to be committed, the ultimate goal of their functioning is achieved - the right to put a person on preventive registration, which entails a certain restriction. freedoms through the exercise of certain powers.

At present, in the fight against mercenary crimes of minors, it is not enough to know the rules of qualification of crimes and sentencing, it is necessary not only to be trained, but also to know the process and criminal rules of disclosure, investigation and criminal proceedings. The practitioner must also be armed with methods, techniques for identifying factors that contribute to the commission of juvenile delinquency, to take an active part in the development and implementation of prevention measures.

Section 2 "The system of individual prevention of juvenile delinquency" consists of three sections.

In subsection 2.1 "Subjects of individual prevention of juvenile delinquency" it is concluded that the subjects of individual prevention of offenses are public authorities (legislative, executive, judicial), local governments, prosecutors, media, NGOs, in including public formations for the protection of public order, religious institutions and organizations, enterprises, institutions and organizations, regardless of ownership, involved in crime prevention.

The heads of the subjects of individual prevention of criminal offenses are responsible for the organization of preventive work within their powers.

Subsection 2.2 "Objects of individual prevention of juvenile delinquency" analyzes and proves that the objects of individual prevention means a set of different (by genesis, scope, forms and intensity of manifestation) negative phenomena and processes of reality of material or spiritual nature, which lead to the causes and conditions that contribute to the commission of crimes.

The object of individual prevention can be both the person himself, his negative social qualities, and the social microenvironment, his environment (family, life, workforce).

Subsection 2.3 "Legal and organizational support of individual prevention of juvenile delinquency" analyzes the legal framework for the prevention of juvenile

delinquency. It was found that it remains quite fragmented, which makes it difficult to implement in practice.

The Law of Ukraine "On Bodies and Services for Children and Special Institutions for Children" is basic for the organization of prevention of juvenile delinquency, including mercenary criminals, as well as which determines the organizational and legal framework for organizing this type of legal practice.

Organizational support of individual prevention of juvenile delinquency is primarily a purposeful activity based on legal, organizational, informational, technical and methodological prerequisites for the collection, collection, storage and creation of conditions for the use of information necessary for the effective functioning of the crime prevention system.

Section 3 "Ways to improve the implementation of individual prevention of juvenile delinquency" consists of two sections.

In subsection 3.1 "Modern forms of individual prevention of juvenile delinquency" it is determined that the forms of public prevention, as we see, are numerous, and their implementation requires high-quality information-analytical and methodological support, which is entrusted to law enforcement agencies. A special place in the prevention of mercenary crimes of minors is given to law enforcement agencies - one of the main specialized entities for crime prevention.

Depending on the type of violations, different forms are used, is a scientifically sound system of the most expedient and lawful measures of crime prevention is used. Certain forms of preventive activity are in a dialectical relationship and complement each other in practice. Of course, one or another form of preventive action is characterized by its own, unique objects. Moreover, it is necessary to distinguish the objects of these areas in order to fully and legally apply to them the appropriate preventive and educational impact.

The growing trends of juvenile delinquency in Ukraine in recent years are caused by the difficult socio-economic conditions that accompany the current period of Ukraine's development, and many other factors that arise at the turning points of the rule of law, democracy and social state in Ukraine. All this forces to look for new forms and

methods of individual preventive influence, to take measures for restoration in the changed kind of system of subjects and measures of individual prevention.

In subsection 3.2 "Methods of individual prevention of juvenile delinquency" it is established that an integral part of the prevention of juvenile delinquency, carried out by law enforcement agencies, is individual prevention. Individual prevention is an activity aimed at identifying persons who can be expected to commit offenses and influencing them and their social environment (microenvironment) in order to positively correct the behavior of these persons, eliminate, reduce or neutralize criminogenic factors that act in in this area. The need to distinguish as an independent criminological study of methods of preventing juvenile delinquency in a separate group due to a number of factors. First, the importance and scale of tasks for the protection of life and health of the younger generation and the formation in this regard of state policy to protect the rights and legitimate interests of children and adolescents as an independent activity of government agencies and society as a whole. Secondly, features in the genesis and motivation of crimes committed by minors due to the specifics of their upbringing and life (relatively limited period of personality formation, variability of social positions, content of social functions, limited capacity, etc.), features of personal, socio-group, psychological and other characteristics . The essence of the methods of the selected group is determined by the nature of the subject's influence on the object, which is due to the dialectical interaction of the goals of influence, the specifics of the subject and the means used to change the object. Thanks to the introduction of the mentioned methods we managed to stabilize the criminogenic situation among minors.

Key words:juvenile, usefulcrime, individualprevention, criminologicalsupport, measures, methods, forms, criminologicalinformation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Гуцул Р. Р. Шляхи вдосконалення реалізації індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична*. 2017. № 18. С. 11–18.

2. Гуцул Р. Р. Правове й організаційне забезпечення індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 2. Т. 2. С.15–19.

3. Гуцул Р. Р. Стан дослідження кримінологічних аспектів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія юридична*. 2020. № 24. С. 119–125.

4. Гуцул Р. Р., Якимова С. В. Кримінологічні аспекти діяльності суб'єктів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх. *Вісник Національного університету «Львівська Політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2020. Вип. 7. № 26. С. 242–246. – Персональний внесок автора становить 90%: за результатами кримінологічного аналізу автором запропоновано класифікацію суб'єктів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх; систематизовано типові форми індивідуальної профілактики з неповнолітніми правопорушниками; обґрунтовано, що метод примусу до неповнолітнього правопорушника застосовується лише після того, як усі інші, менш жорсткі, не призвели до позитивних змін у його поведінці.

5. Hucul R. Analizabadianiprzymczynrozwojuprzestępczościwśródnieletnich i przeciwdziałaniejej w ukrainie. *AreaNauki*. Lublin, 2019. № 2 (6). P. 51– 60.

2. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Гуцул Р.Р. Аналіз факторів, що впливають на злочинну поведінку неповнолітніх. *Сучасний вимір держави і права: матеріали міжнародної науково-*

практичної конференції (м. Львів, 18–19 травня 2018 р.). Львів:Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 87–90.

2. Гуцул Р. Р. Соціально-психологічні причини злочинної поведінки неповнолітніх. *Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції(м. Дніпро, 3–4 травня 2019 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. С. 105–107.

3. Гуцул Р.Р. Психологія неповнолітніх правопорушників, що вчиняють корисливі злочини. *Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17–18 січня 2020 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 116–119.

4. Гуцул Р. Р. Проблема профілактики девіантної поведінки неповнолітніх. *Актуальні проблеми реформування кримінальної юстиції*: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12–13 червня 2020 р.). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2020. С. 38–43.

5. Гуцул Р. Р. Принципи діяльності суб'єктів індивідуальної профілактики корисливих злочинів неповнолітніх. *Феномен національної держави і права: український та світовий досвід і перспективи*: матеріали Дванадцятій всеукраїнської наукової конференції(м. Львів, 4 грудня 2020 р.). Львів: Національний університет «Львівська Політехніка», 2020. С. 155-158.